

УДК 37.013.42

*Кравченко О. О.,
к. пед. н.,
доцент кафедри
соціальної педагогіки,
соціальної роботи
та історії педагогіки
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини*

РОЛЬ СТУДЕНТСЬКОЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У статті розкрито роль Студентської соціально-психологічної служби у підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери, визначено мету, зміст і напрями діяльності: інформаційно-просвітницький, сприяння адаптації студентів-першокурсників; соціально-реабілітаційна та профілактична робота; організація позанавчальної роботи культурно-дозвіллевого спрямування; організація соціальних і благодійних акцій.

Ключові слова: волонтерська робота, соціально-психологічна служба, студенти-волонтери.

В статье раскрыта роль Студенческой социально-психологической службы в подготовке будущих специалистов социальной сферы, определено цель, содержание и направления деятельности: информационно-просветительское, содействие адаптации студентов-первокурсников; социально-реабилитационная и профилактическая работа; организация внеучебной работы; организация социальных и благотворительных акций.

Ключевые слова: волонтерская работа, социально-психологическая служба, студенты-волонтеры.

In the article the role of Student social psychological service is exposed in preparation of future specialists of social sphere, certainly aim, maintenance and directions of activity: informatively-elucidative, assistance to adaptation of students-freshmen; social rehabilitation and prophylactic work; organization of social and eleemosynary actions.

Keywords: volunteer work, social and psychological services, student volunteers.

Відповідно до державного стандарту вищої освіти навчання за напрямками “Соціальна педагогіка” та “Соціальна робота” здійснюється з урахуванням специфіки викладання предметів, які сприяють розвитку знань, умінь і навичок, соціалізації, формуванню культури особистості, стимулюванню її самореалізації. Випускники цих спеціальностей можуть брати участь в рішенні комплексних завдань у сфері соціальної роботи, освіти. У цьому контексті важливим складником є підготовка до волонтерської діяльності, що зумовлено багатьма чинниками, в тому числі потребами суспільства, соціальних служб у кваліфікованих фахівцях, які вільно орієнтуються у проблемах волонтерської роботи та здатні до їх професійного осмислення й вирішення в соціальній сфері. Важливість і потребу волонтерської діяльності визначено у вітчизняних законодавчих документах. У законах України “Про волонтерський рух”, “Про соціальні послуги” волонтерська робота визначається як будь-яка соціальна, суспільно корисна, систематична та вмотивована неприбуткова діяльність фізичних і юридичних осіб, що проводиться шляхом виконання робіт, надання послуг громадянам, організаціям і суспільству загалом.

Роль волонтерства як складової соціально-педагогічної роботи з молоддю висвітлена в працях вітчизняних науковців: І. Звереві, Г. Лактіонової, Л. Міщик, С. Савченка, С. Харченка. У дослідженнях О. Безпалько, Р. Вайноли, Н. Заверико, А. Капської, І. Мигович, С. Пальчевського, В. Петрович, Ю. Поліщук, А. Рижанова, М. Тименко розкрито технології залучення та підготовки молоді до волонтерської діяльності. Особливості роботи волонтерів у центрах соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді висвітлено в роботах О. Кузьменка, Н. Романові, С. Толстоухові.

Метою статті є розкрити роль Студентської соціально-психологічної служби у підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери, визначити мету, зміст і напрями діяльності.

Волонтерська робота як частина процесу соціалізації дає можливість майбутнім фахівцям соціальної сфери включитися до всієї сукупності соціальних ролей, норм і поведінкових стереотипів суспільства; ознайомлює із загальною культурою й специфічними субкультурами соціуму. Вона сприяє розвитку різних специфічних соціальних ролей шляхом примірювання їх на себе, порівнювання, вибору: аніматора, соціального організатора, менеджера, консультанта, наставника, посередника, експерта, адвоката, помічника, координатора та ін. Отже, завдяки виконанню волонтерської роботи студент стає дієздатним учасником суспільних відносин.

Водночас участь студентів у волонтерській діяльності підсилює їх академічний розвиток, сприяє розвитку умінь і навичок для самостійного життя та почуття громадянської відповідальності; формуванню цінностей, конкретизації вибору кар'єрного шляху, бажанню брати участь у цьому виді діяльності після закінчення вишу.

Теоретична підготовка студентів до волонтерської діяльності забезпечується через вивчення навчальних дисциплін “Вступ до спеціальності”, “Технології соціально-педагогічної діяльності”, “Теорія і методика роботи з дитячими і молодіжними громадськими організаціями”, “Методика організації волонтерської роботи” тощо.

Для розвитку в студентів знань, практичних умінь, важливих професійних й особистісних якостей, потрібних для здійснення професійної діяльності шляхом волонтерської роботи, вважаємо за доцільне застосування технології тренінгів, що забезпечується у ході вивчення навчальної дисципліни “Організація і методика соціально-педагогічного тренінгу”. Тренінги дають змогу реалізувати потребу майбутніх фахівців у спілкуванні, груповій взаємодії, прямому й опосередкованому впливі на інших людей, а також тренінг, спрямований на те, щоб дати студентові можливість набути знання та навички, необхідні для адекватного виконання конкретного завдання чи певної роботи.

Разом з тим, поряд з теоретичною підготовкою важливу роль відіграє практична діяльність студентів на волонтерських засадах як членів Студентської соціально-психологічної служби. Відтак, на факультеті соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини створена і діє Студентська соціально-психологічна служба, метою діяльності якої є організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів та соціальних робітників в умовах вищого навчального закладу, їх

підготовка до здійснення професійних функцій шляхом залучення до добродійної діяльності, підтримка та розвиток соціальних ініціатив. Студентська соціально-психологічна служба (далі – Служба) – унікальна організація. Ця унікальність полягає в поєднанні декількох факторів: участь у її роботі беруть тільки студенти, і вся діяльність (навіть робота керівництва) здійснюється як волонтерська робота, тобто добровільна. Робота волонтерів Служби регулюється Положенням, згідно з яким визначені мета, завдання, напрями діяльності.

Основним змістом діяльності Служби є: сприяння розвитку волонтерської роботи в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, спрямованої на формування у студентів інтересу до добродійної діяльності, та її організаційно-методичне забезпечення; створення сприятливих умов для гармонійного розвитку студентської молоді, задоволення потреб у добровільному виборі напрямів волонтерської роботи, активної участі в наданні соціальних послуг шляхом залучення ресурсів університету; сприяння академічним групам, студентським радам факультетів, окремим студентам у реалізації ними власних соціально значущих ініціатив і проєктів; участь у розробці інноваційних соціально-педагогічних технологій у галузі соціальних ініціатив і виховання та їх впровадження в систему позааудиторної роботи студентської молоді; встановлення зв'язків із соціальними службами для сім'ї, дітей та молоді, інтеграція в міжвузівську систему соціальної роботи з молоддю; сприяння успішній соціалізації та розвитку здібностей, інтересів, нахилів студентів в умовах позааудиторної роботи через розробку освітніх і виховних програм, через безпосередню волонтерську роботу студентів університету; координація наукових досліджень на факультеті щодо розробки нових соціально-педагогічних технологій та впровадження їх у навчально-виховний процес закладів освіти (дитячі будинки, притулки, центр реабілітації неповнолітніх); організація практичної діяльності волонтерів у закладах інтернатного типу, дитбудинках і притулках міста; надання різних видів послуг (соціально-педагогічні, матеріальна допомога, психологічні, інформаційні, просвітницькі, реабілітаційні, юридичні, дозвілєві, освітні та ін.) вихованцям дитячого притулку [2; 5].

За час роботи Служби *налагоджено тісну співпрацю* з Міжрегіональним обласним притулком для дітей м. Умані, дитячим реабілітаційним центром “Пелюстки довіри”, Дитячим будинком змішаного та

компенсуючого типу м. Умані, міським і районним Центром соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді, спільно з якими організуються соціально-виховні заходи.

Поширеним напрямом соціально-педагогічної роботи Служби є *інформаційно-просвітницький*, який реалізується шляхом: діагностично-корекційної роботи з вихованцями дитячого притулку; превентивної роботи щодо попередження та профілактики негативних явищ, зокрема наркоманії та СНІДу серед неповнолітніх і молоді; популяризації Конвенції ООН про права дитини, сучасного вітчизняного законодавства з проблем соціально-правового захисту дитинства й відповідального батьківства серед дітей, батьківської та педагогічної громадськості; організації змістовного й соціально-цінного дозвілля учнів і студентів міста; організації вуличної соціальної роботи з дітьми та молоддю в м. Умань тощо.

Одним із провідних напрямів роботи Служби є *соціальний супровід студентів-першокурсників*, допомога в успішному проходженні процесу адаптації до нових умов ВНЗ, з метою чого реалізується розроблена програма, яка включає комунікативні ігри на знайомство, тренінги, походи, екскурсії, індивідуальну роботу зі студентами-першокурсниками за їх потребами та проблемами. У межах цього напрямку організуються також конкурси та акції: фотоконкурси “Літо мрій” та “Мій край”, святкування Дня студента, презентація I курсу, святкування Дня української армії, новорічний карнавал, святковий концерт до Дня св. Валентина – “Кохання з першого погляду”, конкурс “Міс факультету” та ін. З огляду на те, що рушійними силами навчання, поведінки та духовного розвитку студента є мотиви соціальної значущості майбутньої професії, на факультеті змістовною і святковою програмою відзначаються День працівників соціальної сфери та День психолога.

У межах діяльності Служби на добровільній основі працюють студенти психологами за затвердженим графіком, які здійснюють психологічну допомогу студентам у складних життєвих ситуаціях, проводять індивідуальні консультації, надають рекомендації щодо вирішення соціальних та особистісних проблем студентської молоді. Така *соціально-реабілітаційна робота* спрямована на попередження та подолання негативних явищ у молодіжному середовищі.

Важливим напрямом соціально-педагогічної роботи Служби є *профілактичний*. Діяльність численних волонтерських груп спрямована на профілактику соціальної, культурної та психологічної дезадаптації.

Для профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі волонтери постійно організовують і проводять такі заходи, як конкурс малюнків на асфальті “Я обираю здоровий спосіб життя!”, різноманітні бесіди, диспути, лекції на відповідну тематику, молодіжні концерти “За здоровий спосіб життя”, вуличні ігротеки, театралізовані дійства, рольові та творчі ігри з молоддю, конкурси стіннівок і соціальних реклам з метою попередження поширення шкідливих звичок, негативних явищ, соціальних хвороб шляхом просвітницької роботи.

У межах діяльності Служби особлива увага приділяється організації позанавчальної роботи *культурно-дозвіллевого спрямування*. Так, на факультеті створено Арт-лабораторію, що об’єднує студентів, які мають жагу до творчості. Члени лабораторії проводять творчі вечори, мистецькі акції, літературні кав’ярні тощо. Нині цей напрям роботи продовжує розвиватись, охоплюючи не тільки студентів як цільову групу, але й приділяючи увагу дітям і молоді, сім’ям, людям похилого віку та інвалідам.

Один із напрямів діяльності Служби – *науково-дослідна робота* студентської молоді, в рамках якого здійснюється написання магістерських, дипломних, курсових робіт, наукових статей і розвідок із соціально-педагогічної проблематики, проведення соціологічних досліджень з вивчення різних аспектів життєдіяльності студентів: проблеми здорового способу життя, формування усвідомленого батьківства, гендерної рівності, створення сім’ї тощо. До того ж студентами створюється та апробується цикл програм з проблем профілактики негативних явищ: “Антинаркотик”, “антиСНІД”, “Проти паління” і т. п. Розробляються циклові програми розважальних заходів для дітей і підлітків різних категорій (інваліди, діти-сироти, діти, позбавлені батьківської опіки).

Унікальністю, творчістю, оригінальністю вирізняються *соціальні та благодійні акції*, проведені волонтерами ССПС для студентів, жителів міста Умань, школярів, дітей-сиріт, дітей з вадами розвитку, людей похилого віку: театралізована акція “Великі пригоди малих індіанців” для дітей з Уманського дитячого притулку (25 дітей віком від 6 до 16 р.); соціальна акція у Будинку для пристарілих до Міжнародного дня людей похилого віку; акції “Створи настрої власноруч” та “Тиждень крейдових повідомлень”; свято до Дня інваліда, на якому були присутні діти-інваліди віком від 1 до 17 років (109 дітей 1–14 років, 23 дитини 15–17 років); благодійні акції з нагоди свята

Миколая; благодійний аукціон “Купи зустріч з...” з нагоди святкування Дня закоханих; соціальні акції до Міжнародного дня захисту дітей; святково-розважальна програма “Країна здоров’я” та ін.

Помітне місце у волонтерській роботі Служби посідає також і *матеріальна допомога*. Студенти-волонтери збирають речі, канцтовари, книжки, солодощі, які потім у театралізованій формі передаються дітям-сиротам, дітям-інвалідам. Варто відзначити акції: “Не будь байдужим – подаруй дитині іграшку!”, “Поділись теплом”, “Книгу не жалкуй – дитячому будинку подаруй”, “Спішімо робити добро!” та ін.

У ході аналізу роботи Студентської соціально-психологічної служби встановлено, що волонтерська діяльність сприяє професійному становленню майбутніх фахівців, набуттю соціального досвіду, формуванню соціальної активності (активної життєвої позиції), яка є однією з важливих професійних якостей майбутнього соціального педагога, соціального працівника, бо в ній виявляється творче, свідоме ставлення до життя суспільства, соціальних цінностей, що знаходять своє відображення в діяльності, зокрема волонтерській роботі, яка забезпечує професійну самореалізацію особистості.

Робота Служби допомагає студентам-волонтерам розвивати не лише свої професійні навички та вміння як майбутніх фахівців соціальної сфери, а й загальнолюдські якості, такі як доброта, милосердя, толерантність і т. п.

Водночас, реалізація професійних й особистісних можливостей майбутніх фахівців соціальної сфери у волонтерській роботі передбачена завдяки їх активній участі в різних формах позааудиторної роботи. Саме вона створює сприятливі умови для самореалізації й розвитку кожного студента, урахування індивідуальних запитів та інтересів, стимулювання внутрішньої потреби до формування їх духовності й милосердя, сприяє розв’язанню складних завдань формування особистості майбутнього соціального педагога, соціального робітника. Завдяки позааудиторній діяльності, яка здійснює навчально-виховну функцію, створюються умови для формування гуманістичних, демократичних поглядів молодого покоління, розвитку й удосконалення професійно-особистісних якостей, професійних знань і практичних умінь [2; 5].

Таким чином, волонтерська робота в Службі є досить цікавою та корисною, як у професійному, так і в особистісному плані – це прекрасний час самореалізації й творчої активності. Така діяльність студентів позитивно впливає на формування професійно-особистісних якостей

майбутнього фахівця соціальної сфери (доброзичливості, альтруїзму, емпатії), формує свідоме прагнення до вирішення завдань соціального захисту, надання компетентної допомоги населенню.

Література

1. *Безпалько О. В.* Підготовка волонтерів до проведення організаційних форм соціально-педагогічної діяльності / О. В. Безпалько // *Волонтерство : poradnik dla organizatora wolonterskiego ruchu w Ukraini* / Уклад.: Т. Л. Лях; авт. кол.: О. В. Безпалько, Н. В. Заверико, І. Д. Зверева. – К. : ВГЦ “Волонтер”, 2001. – С. 128–137.

2. *Бондаренко З. П.* Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : канд. пед. наук : 13.00.05 / Бондаренко Зоя Петрівна. – К., 2008. – 248 с.

3. *Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку* / Р. Х. Вайнола, А. Й. Капська, Н. М. Комарова та ін. – К. : Академпрес, 1999. – 112 с.

4. *Капська А. Й.* Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : навч.-метод. посіб. / А. Й. Капська. – К. : УДЦССМ, 2001. – 220 с.

5. *Лях Т. Л.* Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп : дис. пед. наук : 13.00.05 / Лях Тетяна Леонідівна. – Луганськ, 2009. – 304 с.

6. *Савченко С. В.* Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства / С. В. Савченко. – Луганск : Альма Матер, 2003. – 406 с.

7. *Харченко С. Я.* Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика : монографія / С. Я. Харченко. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 320 с.